

WYBRANE PROBLEMY POPYTU NA PRACĘ W GOSPODARCE WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

1. Wprowadzenie

Transformacja polskiej gospodarki, zapoczątkowana w końcu 1989 r., przyniosła wiele różnorodnych zmian, zarówno na ogólnokrajowym rynku pracy, jak i rynkach lokalnych. Przemiany te nie ominęły województwa łódzkiego. Obszar ten cechuje się wciąż w dużej mierze monokulturą przemysłową, związaną ze znaczną rolą przemysłu lekkiego. Ma to m.in. wpływ na stronę popytową łódzkiego rynku pracy i warunkuje w pewnym stopniu szanse i zagrożenia odnośnie do zapotrzebowania na siłę roboczą.

Zasadniczym celem opracowania jest pogłębienie wiedzy dotyczącej problematyki popytu na pracę w woj. łódzkim w obecnych granicach administracyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem zatrudnienia i szans pozyskania pracy. Poruszone zostaną m. in. różnorodne kwestie związane ze stanem i strukturą pracujących oraz wolnymi miejscami pracy. W opracowaniu posłużono się danymi z roczników statycznych i innych publikacji Urzędu Statystycznego w Łodzi, Wojewódzkiego Urzędu Pracy oraz Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

2. Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania popytu na pracę w województwie łódzkim

Rozpatrując niektóre aspekty strony popytowej rynku pracy regionu łódzkiego można zauważyć, iż zależy ona od wielu uwarunkowań, z których szczególne znaczenie posiadają struktura gospodarki oraz czynnik demograficzny. Województwo łódzkie zajmowało od 1975 r. do 1998 r., ok. 0,5% powierzchni Polski, będąc pod tym względem najmniejszym województwem. W roku 1998 skupiało ono 2,9% mieszkańców, 3% pracujących, 2,9% bezrobotnych oraz 2,7% inwestycji ogółem [US w Łodzi, 1998: s. 17-18]. Jedno-

ceśnie było województwem najbardziej zurbanizowanym (około 93% ludności to mieszkańcy miast), w którym dominującą rolę odgrywała aglomeracja łódzka. Od 01. 01. 1999 r. na skutek reformy administracyjnej państwa [Ustawa z dnia 24.07.1998], „nowe” województwo łódzkie ma powierzchnię 18 219 km² (5,8% powierzchni kraju, co daje 9. miejsce), na obszarze tym znajduje się 177 gmin (18 miejskich, 24 miejsko-wiejskich oraz 135 wiejskich). Można przy tym uznać, że obecnie województwo jest regionem funkcjonalnym Łodzi, powstałym na styku historycznych prowincji Polski [Krajewski, 2000: s. 121].

Koncentruje ono 6,8% ludności kraju – tj. 2,6 mln osób (64,8% mieszkańców województwa to ludność miejska). W porównaniu z 1995 r. liczba mieszkańców zmniejszyła się w 2004 r. o około 1,2%. Gęstość zaludnienia wyniosła zaś 143 osób na km kw. (5. lokata). W województwie łódzkim wystąpił najwyższy w Polsce ujemny przyrost naturalny (-3,5‰). Ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych było zbliżone do średniej krajowej (wynosząc -0,4 na 1000 ludności). Dla struktury demograficznej ludności charakterystyczne są również następujące cechy: największa w Polsce przewaga kobiet nad mężczyznami (110 do 100), najniższy udział osób w wieku poniżej 25 lat (31,1% wobec 33,9% w kraju), największy odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym (14,7% ogółu wobec 13,0% w kraju) [GUS, 2005: s. 86-91; US w Łodzi, 2004: s. 16-26].

W końcu grudnia 2004 r. w województwie łódzkim zarejestrowanych było 218,3 tys. bezrobotnych, zaś w 2003 r. 231,1 tys. (co stanowiło 7,3% ogółu bezrobotnych w Polsce). Na jedną ofertę pracy przypadało w 2002 r. 176 zarejestrowanych bezrobotnych, zaś w 2003 r. 246, a w 2004 r. 176. Stopa bezrobocia rejestrowanego od grudnia 1998 r. utrzymywała się na poziomie wyższym niż przeciętny w kraju i wyniosła 19,6% (w 2003 18,5%).

W grudniu 2004 r. w analizowanym regionie zarejestrowanych było 244,7 tys. podmiotów gospodarki narodowej, zaś w 2003 r. 241,4 tys. (tj. odpowiednio: 6,8% i 6,7% wszystkich podmiotów w kraju). Ponad 23% ogółu jednostek (bez osób fizycznych) stanowiły spółki prawa handlowego. 2,2 tys. to spółki z udziałem kapitału zagranicznego (wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 4%). Przy czym w samej Łodzi znajdowało się ich ponad 2/3.

Przedsiębiorstwa mające siedzibę na terenie województwa wytwarzały w 2003 r. 5,5% krajowej produkcji sprzedanej przemysłu i 4,4% w przypadku budownictwa. W całym 2004 r. produkcja przemysłowa wzrosła o 1,8%, a budownictwa o 6,4% w stosunku do 2003 r. Nakłady inwestycyjne w roku 2002 w gospodarce narodowej omawianego województwa stanowiły 5,4% nakładów inwestycyjnych w kraju. W przeliczeniu na 1 osobę wyniosły

2277 zł

i były o 20,3% niższe niż przeciętnie w kraju.

W 2002 r. analizowane województwo wytworzyło 6,2% produktu krajowego brutto (wobec 6,4% w 1995r.). W przeliczeniu na 1 mieszkańca PKB wyniósł 18 492 zł (8. lokata w Polsce) i był niższy od średniej w kraju o 9,5%. W strukturze wartości dodanej brutto udział sektora usług wyniósł 65,8%, a przemysłu i budownictwa 31,2%

Należy zauważyć także, iż rozpatrywany region ma charakter przemysłowo-rolniczy, jednak z dość znaczącą rolą przemysłu lekkiego (zwłaszcza w Łodzi), którego udział w produkcji krajowej ocenia się na około 30% [*Łódź Business Guide 2004\05*, 2004: s. 19-20]. Innymi rozwiniętymi gałęziami przemysłu są: elektroenergetyczny, elektromaszynowy, chemiczny, materiałów budowlanych i spożywczy. Omawiając raport Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową [Gawlikowska-Hueckel, Sobczak, 1999: s. 1 i nast.] odnośnie do atrakcyjności inwestycyjnej regionów, można stwierdzić, iż w porównaniu z innymi województwami łódzkie odznacza się jednym z wyższych udziałów przemysłu w strukturze wartości dodanej brutto oraz zatrudnienia. Przy czym w łącznej ocenie atrakcyjności inwestycyjnej, omawiane województwo zajęło pierwszą lokatę w klasie C (średniej atrakcyjności). Tak więc jest ono postrzegane jako region przeciętny pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego.

Główne silne strony rynku pracy badanego obszaru zgodnie z analizą SWOT [WUP, 2002: s. 32-33] to:

- atrakcyjne usytuowanie geograficzne województwa sprzyjające rozwojowi inwestycji (m. in. LSSE),
- wieloletnie tradycje przemysłowe oraz wielokulturowość regionu,
- duża aktywność gospodarcza i zawodowa mieszkańców,
- duże zasoby siły roboczej,
- duża liczba młodych ludzi z wykształceniem wyższym i średnim,
- wzrost poziomu wskaźnika skolaryzacji uczniów szkół średnich, co jest dowodem postępującego procesu zmian strukturalnych w szkolnictwie,
- wysoki potencjał naukowo-badawczy oraz duża liczba wyższych uczelni, co pozwala wykształcić na szczeblu lokalnym większość niezbędnych specjalistów,
- dobrze rozwinięta sieć instytucji otoczenia biznesu, potencjał organów administracji samorządowej i rządowej oraz instytucji pozarządowych zajmujących się problematyką bezrobocia,
- akceptacja społeczna dla działań podejmowanych na rzecz poprawy sytuacji na rynku pracy, niższe oczekiwania płacowe potencjalnych pracowników w porównaniu z innymi regionami centralnej Polski.

Natomiast do słabych stron sytuacji na rynku pracy woj. łódzkiego można by zaliczyć takie problemy jak [tamże]:

- niski poziom dochodów województwa,
- zahamowanie tendencji tworzenia nowych miejsc pracy w firmach,
- wysokie koszty pozyskania środków zewnętrznych, przekraczające zdolności kredytowe przedsiębiorstw,
- nierównomierne rozmieszczenie sieci instytucji otoczenia biznesu,
- długotrwała monokultura przemysłowa determinująca charakter kwalifikacji dużej części zasobów ludzkich województwa,
- niska innowacyjność sektora MSP (małe i średnie przedsiębiorstwa) ze względu na brak dostatecznych środków finansowych oraz umiejętności kadry i pracowników,
- stosunkowo słabo rozwinięty dostęp do profesjonalnego doradztwa i informacji w zakresie nowoczesnych technologii,
- wysoka stopa bezrobocia rejestrowanego oraz problem bezrobocia ukrytego na terenach wiejskich,
- duży odsetek osób o niskim poziomie wykształcenia i niskich umiejętnościach zawodowych, głównie na terenach wiejskich,
- bardzo duży udział w populacji bezrobotnych ludzi młodych do 34. roku życia,
- niekorzystna sytuacja demograficzna województwa, dość przestarzała struktura gospodarki regionu (duży udział zatrudnionych w rolnictwie, stosunkowo mały w usługach rynkowych) oraz słabe nasycenie nowoczesnymi technologiami.

Zagadnienia powyższe mają także wpływ na kwestie związane z popytową stroną łódzkiego rynku pracy.

3. Popyt na pracę w regionie łódzkim – wybrane problemy

3. 1. Zmiany liczby zatrudnionych

Przechodząc do analizy wybranych problemów popytu na pracę (z punktu widzenia zapotrzebowania na siłę roboczą) warto zauważyć, iż w grudniu 1988 r. ludność czynna zawodowo (aktywna) na obszarze obecnego województwa łódzkiego liczyła 1 362,2 tys. osób, a w maju 2002 r. zanotowano 1 205 tys. osób aktywnych zawodowo [US w Łodzi, 2003: 49-59]. Równocześnie dla 40,7 tys. osób w 2002 r. w ramach omawianych danych z NSP (Narodowego Spisu Powszechnego) nie ustalono statusu na rynku pracy (w większości były to osoby przebywające w momencie spisu za granicą, dla

których nie uzyskano informacji, czy osoby te są pracujące, bezrobotne, czy biernie zawodowo).

Pomiędzy rokiem 1988 i 2002 miało miejsce istotne zmniejszenie populacji osób reprezentujących zasoby pracy (pracujący oraz bezrobotni) i to mimo wzrostu ogólnej liczby ludności w wieku 15 lat i więcej. W okresie tym liczba ludności w wieku 15 lat i więcej zwiększyła się w województwie łódzkim o 91,2 tys. osób, tj. o 4,4%, a populacja aktywnych (czynnych) zawodowo zmniejszyła o 157,2 tys. osób, tj. o 11,5%, przy znacznym wzroście – bo aż o 207,7 tys. osób, tj. o 28,5% – liczby biernych zawodowo.

Przemiany są zgodne z tendencją ogólnopolską i świadczą o nasileniu procesu dezaktywizacji zawodowej ludności. Zmiany te są bardziej widoczne w populacji mężczyzn niż kobiet oraz wśród mieszkańców wsi. Liczba aktywnych (czynnych) zawodowo mężczyzn zmniejszyła się od 1988 r. o 11,1%, a kobiet o 12,0%, natomiast aż o 38,2% zwiększyła się liczba mężczyzn biernych zawodowo, podczas gdy wśród kobiet wzrost ten kształtował się na poziomie 22,9%. Liczba ludności aktywnej zawodowo zamieszkałej na wsi była w 2002 r. o 20,1% niższa od obserwowanej w 1988 r., podczas gdy w przypadku miast spadek wynosił tylko 5,9%. Równocześnie liczba osób biernych zawodowo na wsi zwiększyła się o 48,1%, a w miastach o 20,9%. W 1988 r. współczynnik aktywności zawodowej dla ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej wynosił w łódzkim 65,1% (dla Polski 65,3%), a w 2002 r. – 56,2% (dla Polski 55,5%). Tym samym tylko nieco ponad połowa ludności w wieku 15 lat i więcej jest aktywna zawodowo, podczas gdy 14 lat temu osoby czynne zawodowo stanowiły blisko 2/3 tej ludności. Analizowany region, ze wskaźnikiem powyżej średniej krajowej, zajmuje piątą lokatę wśród wszystkich województw.

Mężczyźni odznaczali się wyższą aktywnością zawodową niż kobiety (obrazują to współczynniki liczone zarówno w stosunku do ludności w wieku 15 lat i więcej, jak i w odniesieniu do ludności w wieku produkcyjnym). W 2002 r. na 100 mężczyzn w wieku 15 lat i więcej przypadało przeciętnie 64 aktywnych zawodowo kobiet (w 1988 r. – 73), a w grupie wieku 18-64 lata – 77. Wśród kobiet mających przynajmniej 15 lat 50 na 100 pracowało lub poszukiwało pracy (w 1988 r. – 58), a w wieku produkcyjnym - 70 na 100 kobiet było aktywnych zawodowo.

W latach 1988–2002 w efekcie szybszego obniżenia się aktywności zawodowej mężczyzn niż kobiet zmniejszyła się rozpiętość między wskaźnikami aktywności zawodowej obu płci. W 1988 r. wynosiła ona 14,9 pkt. procentowego, w 2002 r. – 13,7 pkt. proc.

Wyniki dwóch ostatnich spisów wskazują na wyższą aktywność zawodową na wsi niż w miastach, jednak różnica ta wynosi obecnie tylko 3,9 pkt. proc., podczas gdy 14 lat temu kształtowała się na poziomie 11,6 pkt. proc.

W latach 1988-2002 spadek aktywności zawodowej ludności nastąpiło we wszystkich województwach w Polsce. Największe w województwie podkarpackim (spadek o 18,8 pkt. proc.) i świętokrzyskim (o 15,4 pkt. proc.). W województwie łódzkim odnotowano spadek o 8,9 p.p., co lokuje omawiany obszar na 9. miejscu w kraju pod względem zmian w tej kategorii ludności.

Rozpatrując wyniki NSP można stwierdzić, iż w maju 2002 r. zbiorowość pracujących w województwie łódzkim liczyła 961,3 tys. osób (w tym wieku produkcyjnym było 920,9 tys. osób), z tego prawie dwie trzecie (61,8%) mieszkało w miastach. Większość populacji pracujących (53,0%) stanowili mężczyźni. Wśród pracujących zamieszkałych na wsi wyższy udział miały osoby w wieku przed- i poprodukcyjnym, stanowiły one bowiem 7,4%, podczas gdy wśród pracujących mieszkańców miast tylko 2,3%.

3.2 Wskaźniki zatrudnienia

Miernikiem, który wskazuje na rzeczywiste zaangażowanie ludności w procesie pracy, jest wskaźnik zatrudnienia, który przedstawia udział ludności pracującej w ogólnej liczbie ludności (w wieku 15 lat i więcej) oraz w danej grupie. W 2002 r. wskaźnik zatrudnienia w województwie łódzkim wynosił 44,9% (dla ludności w wieku produkcyjnym 58,2%). Wyższa wartość wskaźnika (o około 5 pkt. proc.) wystąpiła w populacji mężczyzn w porównaniu do kobiet oraz wśród mieszkańców wsi w stosunku do osób zamieszkałych w miastach. Ogólnopolski wskaźnik zatrudnienia był niższy i wyniósł 43,7%, zaś łódzkie zajęło piątą pozycję wśród wszystkich województw.

Omawiając udział ludności pracującej według płci dostrzec można, że poziom zaangażowania zawodowego kobiet był we wszystkich grupach wieku niższy niż mężczyzn. W najmłodszej grupie wieku (15-24 lata), w skład której wchodzi głównie osoby uczące się, wskaźnik zatrudnienia kształtował się na niskim poziomie i wynosił dla mężczyzn 26,7%, a dla kobiet 21,4%. W kolejnych grupach wieku wskaźnik ten przybierał wyższe wartości, osiągając najwyższy poziom w grupie wieku 35-44 lata (76,4% wśród mężczyzn i 73,2% u kobiet). W kolejnych grupach zauważalny jest stopniowy spadek zaangażowania zawodowego, co wynika z trudnej sytuacji osób w tym wieku na rynku pracy i ich stopniowego wycofywania się z życia zawodowego. W populacji osób w wieku 55-64 lata pracowała już tylko co piąta kobieta i co trzeci mężczyzna.

Analiza wskaźnika zatrudnienia ze względu na miejsce zamieszkania osób pracujących wskazuje na większe zaangażowanie zawodowe we wszystkich grupach wieku mieszkańców wsi niż miast. Zwłaszcza uwidacznia się to w grupie wieku 15-24 lata, gdzie frakcja zatrudnionych mieszkańców wsi jest blisko dwukrotnie wyższy niż mieszkańców miast (odpowiednio

33,3% i 19,4%) oraz w grupie wieku 65 lat i więcej, gdzie ludność wiejska wykazuje się ponad trzykrotnie większym zaangażowaniem zawodowym niż ludność miejska (odpowiednio 12,1% i 3,5%).

3.3. Struktura zatrudnionych

Status zatrudnienia jest jedną z najważniejszych cech zawodowych pomocnych dla opisu zbiorowości pracujących. W jej ramach wyróżnia się następujące kategorie: pracownicy najemni, pracodawcy, pracujący na własny rachunek i pomagający członkowie rodzin. W świetle informacji spisowych z 2002 r. w województwie łódzkim wśród ogółu pracujących przeważali pracownicy najemni, stanowiąc 68,6% ogółu; pracujący na własny rachunek – 18,5%; pomagający członkowie rodzin – 8%; zaś najmniej liczną grupę stanowili pracodawcy – 3,9% ogółu. Istotną cechą jest to, że kobiety częściej wykonują pracę najemną (72% wobec 65,7% mężczyzn). Stosunkowo wysokie odsetki mężczyzn występują natomiast w kategoriach: pracujący na własny rachunek (22,9% i tylko 13,4% kobiet) oraz pracodawcy (4,9% wobec 2,8% w przypadku kobiet). Struktura pracujących według statusu zatrudnienia bardzo różni się w miastach i na wsi. W miastach aż 83,2% ogółu pracujących stanowili pracownicy najemni, podczas gdy najemnie pracujący mieszkańcy wsi tylko 44,9%. Na wsi zaś występowała bardzo liczna grupa pracujących na własny rachunek – 33,2% (w miastach 9,4%) oraz pomagających członków rodzin – 18,9% (w miastach zaledwie 1,2%). Różnica ta jest związana z wysokim odsetkiem mieszkańców wsi pracujących na własny rachunek w rolnictwie indywidualnym.

Jedną z kluczowych cech wpływających na stopień zaangażowania zawodowego, szansę znalezienia pracy i pozycję (sukces) na rynku pracy jest poziom uzyskanego wykształcenia. W populacji pracujących najliczniejszą grupę w 2002 r. stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (27,9%), a następnie ze średnim zawodowym (26,0%). Mniej korzystnie niż w miastach kształtowała się struktura wykształcenia pracujących mieszkańców wsi. Osoby posiadające wykształcenie średnie i wyższe stanowiły tu tylko 33,9% pracujących, wobec 68,6% pracujących mieszkańców miast. Odsetek pracujących mieszkańców miast z wykształceniem wyższym był blisko czterokrotnie wyższy od analogicznego odsetka dla mieszkańców wsi (22,4% wobec 6,2%).

Najwyższy wskaźnik zatrudnienia (75,5%) wystąpił w populacji osób z wykształceniem wyższym, natomiast najniższy wśród osób z wykształceniem podstawowym (23%) i bez wykształcenia szkolnego (7,2%). Relatywnie niski wskaźnik zatrudnienia wystąpił również wśród osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (38,8%). Wskazuje to na stosunkowo korzyst-

niejszą sytuację na rynku pracy osób lepiej wykształconych i posiadających wyższe kwalifikacje zawodowe. Poza tym zgodnie z danymi BAEL struktura pracujących według wykształcenia w IV kwartale 2004 r. kształtowała się następująco: największy udział w zatrudnieniu miały osoby z wykształceniem zasadniczym (29,5% ogółu) oraz policealnym i średnim zawodowym (29,5%). Kolejne udziały zajęły osoby z wykształceniem: wyższym (18,3%), podstawowym (i gimnazjalnym) oraz niepełnym (13,1%), a następnie średnim ogólnokształcącym (9,2%). Poza tym wśród biernych zawodowo w tym samym okresie przeważały osoby charakteryzujące się wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym (50% ogółu). Za taki stan rzeczy częściowo odpowiedzialna była odmienna struktura wieku osób o poszczególnych poziomach wykształcenia – osoby gorzej wyedukowane są relatywnie starsze od tych o wyższym poziomie kwalifikacji potwierdzonych świadectwem czy dyplomem szkoły.

Z drugiej strony niskie wykształcenie i kompetencje wiążą się m.in. z większym zagrożeniem brakiem popytu na pracę i bezrobociem. Struktura populacji bezrobotnych w województwie łódzkim według wykształcenia (informacje WUP) na koniec 2004 r. odznaczała się 65% udziałem osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym. Pewną niepokojącą kwestią jest stopniowy wzrost udziału osób z wykształceniem wyższym wśród bezrobotnych (z 4,4% w grudniu 2002 r. do 5,4% w 2004). Tym niemniej „inwestowanie w siebie” wydaje się być najbardziej skutecznym sposobem na znalezienie pracy.

Poziom zatrudnienia odgrywa m.in. istotną rolę w kształtowaniu się sytuacji na rynku pracy, przy czym dane statystyczne o pracujących dotyczą osób wykonujących pracę przynoszącą im zarobek lub dochód. Z badań prowadzonych przez GUS wynika, iż w województwie łódzkim w kategorii pracujących według stanu na dzień 31. 12. 2002 r. odnotowano 1 039 592 osób, co stanowiło 7,1% ogółu pracujących w Polsce (zaś dla 2003 r. odpowiednio: 1 035,3 tys. i ponad 7% ogółu). Poziom ten, w porównaniu do 2000 roku, gdy liczba pracujących wynosiła 1 065 977 osób, był niższy o 30 702 osób (tj. o 2,9%). Natomiast w roku 1999 (według stanu na dzień 30.09.) liczba ta wyniosła 1 106 377 pracujących i była wyższa o 40 400 osób w stosunku do roku 2000 (tj. o 3,7%). Dane te uwzględniają osoby zaangażowane w rolnictwie indywidualnym.

Porównanie liczby pracujących z liczbą ludności województwa łódzkiego wskazuje, iż w 1999 r. na 1000 ludności przypadało 416,5 pracujących, w roku 2000 – 403,2, w roku 2001 - 397, a w 2002 - 398 i w 2003 - 398,6 pracujących. Badając przemiany w strukturze pracujących według form zatrudnienia, zauważamy, że w 1999 (stan na 30.IX) pracownicy najemni stanowili 58,4% ich ogółu, zaś w 2003 r. odsetek ten był równy 55,9%. W rozpatrywa-

nej strukturze bardzo istotną rolę odgrywają również pracodawcy i pracujący na rachunek własny (nadmienmy, iż jest ona według tych danych nawet większa niż według NSP). W 1999 r. ich udział wyniósł 41,1% w stosunku do ogółu pracujących (tab. 1). Natomiast w 2003 stanowił on 43,8% ich ogółu.

Tabela 1

Struktura pracujących w województwie łódzkim według form zatrudnienia
w 1999 r. i 2003 r. (w %)

Stan na 30.IX i 31.XII

Wyszczególnienie	1999	2003
Ogółem	100,0	100,0
Z tego zatrudnieni na podstawie:		
stosunku pracy- pracownicy najemni	58,4	55,9
pracodawcy i pracujący na rachunek własny (w tym w rolnictwie indywidualnym)	41,1	43,8
osoby wykonujące pracę nakładczą	0,0	0,0
agenci	0,2	0,1
członkowie rolniczych spółdzielni produkcyjnych	0,1	0,0
pozostali	0,2	0,2

Źródło: Opracowanie i obliczenia własne na podstawie: [GUS 2001: s. 27-46] i [GUS 2003: s. 29-48] oraz [GUS 2004: s. 1-22].

Świadczy to w pewnym stopniu o kontynuacji procesów prywatyzacyjnych i restrukturyzacyjnych w łódzkiej gospodarce. Odbywają się one przy wsparciu różnych instytucji o charakterze wspomagającym omawiane przemiany. Trudno jednoznacznie określić, w jakim stopniu działania te są zamierzone, a na ile stanowią wypadkową splotu różnych zdarzeń gospodarczych. Jednakże miał miejsce wzrost roli pracujących w sektorze prywatnym w łódzkiej gospodarce [WUP 2003: s. 7-8].

Z informacji statystycznych GUS odnośnie do podziału sektorowego pracujących w omawianym regionie wynika, że na koniec 2002 r. w sektorze prywatnym zaangażowanych było 804 898 osób (77,4% ogółu zatrudnienia w województwie), zaś na koniec 2000 r. – 804 446 osób (75,5%). Spadek liczby pracujących w 2000 r. – w stosunku do poprzedniego roku zanotowano w obu sektorach. W sektorze prywatnym o 20 014 osób oraz w sektorze publicznym o 20 386 osób. W roku 2002 sektor publiczny skupiał 234 694 osób (22,6% ogółu pracujących). W stosunku do 2000 r. odnotowano spadek ogólnego zatrudnienia w sektorze publicznym o 26 837 osób, zaś w sektorze prywatnym wystąpił nieznaczny jego wzrost o 452 osoby. Natomiast w 2003 r. liczba pracujących w sektorze publicznym wyniosła 227 609 osób, a w prywatnym – 807 666 osób.

W końcu 2003 r. najwięcej osób pracowało w rolnictwie, łowiectwie i leśnictwie – 33,3% (na koniec 2000 roku – 32,5%), następnie w działalności produkcyjnej – 18,7% (2000 r. - 20,1%), zaś w handlu i naprawach – 13,2% (2000 r. – 12,6%). Wyraźnie mniej osób zaangażowano w kolejnych sklasy-

fikowanych sekcjach takich jak: ochrona zdrowia i opieka społeczna – 4,8% (2000 r. – 6,0%), obsługa nieruchomości i firm, nauka – 5,5% (2000 r. – 4,7%), edukacja – 6,0% (2000 r. – 5,5%). Na zbliżonym poziomie kształtowała się liczba pracujących w transporcie, gospodarce magazynowej i łączności – 4,0% (2000 r. – 4,2%), w budownictwie – 3,2% (2000 r. – 4,1%) oraz w sekcji - administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne – 3,5% (2000 r. – 3,0%) (tab. 2).

Tabela 2
Pracujący w województwie łódzkim według sekcji w 2000 i 2003 r.

Stan na 31.XII

Wyszczególnienie	Ogółem		Zmiana
	2000	2003	2003/2000
Polska	15159228	14452852	- 706376
województwo łódzkie	1065977	1035275	- 30702
w tym:			
rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	345933	344805	- 1128
działalność produkcyjna	214533	193987	- 20546
budownictwo	43595	32795	- 10800
handel i naprawy	134891	136792	1901
hotele i restauracje	10991	12118	1127
transport, gospodarka magaz. i łączność	44627	41316	- 3311
pośrednictwo finansowe	18785	16144	-2641
obsługa nieruchomości i firm; nauka	50358	57154	6796
administracja publiczna, obrona narod., ob- ow. ubezpieczenia. społ. i zdrowotne	31529	36578	5049
edukacja	58694	62538	3844
ochrona zdrowia i opieka społeczna	63868	49520	- 14348
pozostała działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna	21551	21952	401

Źródło: jak w tab. 1.

W końcu grudnia 2004 roku w województwie łódzkim zarejestrowanych było 244,7 tys. podmiotów gospodarczych (z czego 197,7 tys. stanowiły osoby fizyczne). Sektor publiczny obejmował 3,1% zarejestrowanych jednostek gospodarczych, pozostałe 96,9% należało do sektora prywatnego.

Pracujący w sektorze przedsiębiorstw stanowili według danych na koniec grudnia 2003 r. grupę liczącą 282,1 tys. osób, z czego 59,9% (168,9 tys.) było zatrudnionych w przemyśle, 15,2% (42,9 tys.) w handlu i naprawach oraz 10,7% (30,3 tys.) – przy obsłudze nieruchomości i firm oraz w nauce. W grudniu 2004 r. liczba pracujących wyniosła 273,8 tys. osób (o 2,9% mniej niż rok wcześniej). W końcu 2003 r. przeciętne zatrudnienie

(liczba osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy; po przeliczeniu na pełne etaty) w sektorze przedsiębiorstw osiągnęło wartość 275,5 tys. osób. Jest to o 4,5% mniej niż w grudniu 2002 r., przy czym największy ubytek zatrudnienia dotyczył takich działów, jak: poczta i telekomunikacja (o 69,5%; -1 146 osób), produkcja metali (o 20,0%; -410 osób), oraz transport, gospodarka magazynowa i łączność (o 16,2%; -2 155 osób). Największy wzrost przeciętnej liczby zatrudnionych pomiędzy końcem grudnia 2002 a końcem grudnia 2003 wystąpił w firmach skupionych w takich działach jak: produkcja instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, zegarów i zegarków (o 12,4%; 164 osoby), pobór, uzdatnianie i rozprowadzanie wody (o 7,4%; 192 osoby) oraz hotele i restauracje (o 6,5%; 232 osoby). Poza tym w grudniu 2004 r. miał miejsce spadek przeciętne zatrudnienia o 2,8% w stosunku do roku poprzedniego (z 275,5 tys. osób w 2003 do 267,7 tys. osób w 2004 r.)

Analiza trójsektorowa struktury zatrudnienia wskazuje na kolejne przegrupowania. Udział sektora I (rolniczego) zwiększył się z 31,3% w 1999 r. do 33,3% w 2003 r., zaś udział sektora II (przemysł i budownictwo) spadł w analogicznym okresie z 28,2% do 24,8%. Równocześnie miał miejsce wzrost liczby pracujących w sektorze III (usługowym), którego udział wzrósł z 40,5 % w 1999 r. do 41,9 % w 2002 r. (tab. 3). Tendencje te zatem w dużej mierze odpowiadają teorii trzech sektorów gospodarki [Kwiatkowski, 1980: s. 96-102].

Tabela 3

Struktura pracujących według trzech sektorów ekonomicznych w województwie łódzkim w latach 1999-2003, (w %) Stan na 31.XII

Rok	Sektor I	Sektor II	Sektor III
1999	31,3	28,2	40,5
2000	32,5	26,7	40,8
2001	33,0	25,9	41,1
2002	33,2	25,2	41,6
2003	33,3	24,8	41,9

Źródło: jak w tab. 1.

3.4. Analiza ruchu na rynku pracy

W 2003 roku 152 zakłady pracy z terenu województwa łódzkiego zrealizowały zapowiadane wcześniej zwolnienia grupowe, na skutek czego 6 017 osób straciło pracę. Znacznych – pod względem liczebnym – zwolnień doko-

nały m.in.: „Uniontex” S.A. (706 osób), „Pilica” – Produkcja odzieży S.A. w upadłości (296 osób) oraz Zakłady Przemysłu Jedwabniczego „Pierwsza” w upadłości (291 osób).

W ciągu dwunastu miesięcy 2002 r. do urzędów pracy woj. łódzkiego zgłoszono 49 245 ofert pracy (o 11 091 ofert więcej niż w roku 2001). Natomiast w 2004 r. ofert tych było 60 250 (o 2 024 więcej niż w 2003 r.) – (tab. 4). W ogólnej liczbie zgłoszonych ofert w 2004 r. 7 226 skierowanych było do absolwentów szkół ponadpodstawowych, a 2 831 do osób niepełnosprawnych. Na koniec grudnia 1999 r. odnotowano 472 wolnych miejsc pracy, zaś na koniec grudnia 2003 r. w urzędach pracy było ich 1239.

Tabela 4

Liczba wolnych miejsc pracy w województwie łódzkim i ich dynamika zmian w latach 1999-2004

Stan w ciągu roku	Liczba ofert	Dynamika zmian	
		a	b
1999	50286	x	x
2000	43926	-6360	87,4
2001	38163	-5763	86,9
2002	49245	11082	129,0
2003	58226	8981	118,2
2004	60250	2024	103,5

a – przyrost lub spadek do poprzedniego roku.

b – procentowy wskaźnik przyrostu lub spadku do poprzedniego roku, rok poprzedni=100.

Źródło: Opracowanie i obliczenia własne na podstawie: [WUP 2000: załącznik] oraz [WUP 2005: tab. 18]

Największą liczbę ofert zgłosili w całym 2004 r. roku pracodawcy z sekcji „Działalność produkcyjna” (14 659, co stanowi ponad 25% zgłoszonych ofert). 9 834 ofert napłynęło z sekcji „Administracja publiczna i obrona narodu; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne”. Dużą liczbę ofert zgłosili też pracodawcy prowadzący działalność handlową i usługową (7 694).

Propozycje zatrudnieniowe skierowane były przede wszystkim do osób z grupy zawodowej „Pracownicy przy pracach prostych” (głównie w handlu i usługach) - 12 149 ofert w 2004 r., zaś w 2003 13 728 ofert, a także z grupy, z której „napłynęła” największa liczba bezrobotnych, tzn. z kategorii „Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy” (15 836 ofert w 2004, zaś 13 357 w 2003). Duża liczba ofert dotyczyła „Techników i innego średniego personelu” (odpowiednio 9 760, zaś 9 509) oraz „Pracowników obsługi biurowej” (odpowiednio 7 752 i 6 429). Jednak biorąc pod uwagę zasób bezrobocia, trzeba

zauważyć, iż popyt na pracę w analizowanym województwie jest niewystarczający dla zrównoważenia sytuacji na lokalnym rynku pracy.

Raport przygotowany na zlecenie RCSS przez zespół pracowników Zakładu Badań Statystyczno-Ekonomicznych GUS i PAN, w zakresie wielowariantowej, średniookresowej prognozy popytu na pracę w woj. łódzkim [WUP 2002: s. 14-15] przyjmuje, że największe zapotrzebowanie na pracę od 1999 r. do końca 2005 roku wystąpi w zawodach zaliczanych do grupy „informatycy”. W porównaniu z rokiem 1999 prognoza do 2005 roku wskazuje na znaczny wzrost popytu na pracę w tym zawodzie, a mianowicie o blisko 60,6%. Na drugim miejscu znajduje się grupa zawodowa „średni personel pomocniczy w zakresie obsługi komputerów”. W stosunku do 1999 prognoza wskazuje na wzrost popytu na pracę w tym zawodzie w roku 2005 o 54,0%. Kolejne miejsce zajmuje grupa „nauczyciele szkół wyższych i policealnych”. W porównaniu z 1999 przewiduje się wzrost zatrudnienia w tej grupie zawodowej o 37,6%. Warto nadmienić również, iż te prawidłowości znajdują pewne odzwierciedlenie w świetle diagnozy łódzkiego rynku pracy. Ponadto zgodnie ze wstępnymi prognozami zmian popytu na pracę (na podstawie danych BAEL) w latach 2004-2013 przewiduje się, iż udział pracujących w województwie łódzkim w stosunku do ogólnego zatrudnienia w Polsce zwiększy się z 7,87% w 2004 r. do 7,95% w 2013 r. [Suchecki, 2004: s. 23-24].

Istotnym czynnikiem wywierającym wpływ na kształtowanie się przyszłych zmian regionalnego rynku pracy ma rozwój gospodarki województwa. Jednakże jednym z zagrożeń (obok m. in. kwestii bezrobocia) są przestarzała i niedostosowana do potrzeb struktura gospodarki oraz związana z nią niska konkurencyjność eksportowa, co nie sprzyja tworzeniu się nowych miejsc pracy. Zatem zasadnicze znaczenie dla procesów unowocześnienia struktury gospodarki regionu winna mieć polityka zapewniająca znaczne zwiększenie udziału dziedzin wysokiej techniki i technologii w przemyśle oraz restrukturyzacja przedsiębiorstw wykorzystujących przestarzałą, nie będącą konkurencyjną technologię wytwarzania. Ponadto bardzo ważnym elementem determinującym odpowiedni rozwój ekonomiczny województwa jest stwarzanie korzystnych warunków sprzyjających powstawaniu małych i średnich przedsiębiorstw oraz możliwości ich dalszego rozwoju. Według ŁARR i WUP w Łodzi, w przyszłości (w perspektywie dwudziestoletniej) na terenie województwa powinny rozwijać się przede wszystkim następujące branże [WUP, 2002: s. 15-16]:

- przemysł elektroniczny i elektrotechniczny (wyroby gospodarstwa domowego, transformatory);
- urządzenia i wyposażenie medyczne, optyczne, precyzyjne, sensory, czujniki

- informatyka, sprzęt i akcesoria do PC, internetu, multimedial;
- przemysł maszynowy i samochodowy (samochody i akcesoria samochodowe, urządzenia dla innych przemysłów);
- przemysł farmaceutyczny i produktów biotechnologicznych dla farmacji (produkcja enzymów, biosynteza leków);
- przemysł chemiczny (kosmetyki, biotechnologie dla kosmetyków, nowe materiały chemiczne);
- nowe materiały; substytuty azbestu; nowe materiały dla specjalistycznych wyrobów tekstylnych; przemysły tekstylne;
- materiały budowlane i przemysł ceramiczny;
- przemysł energetyczny i alternatywne źródła energii, wykorzystanie energii geotermalnej, IR, wiatr, woda;
- przetwórstwo spożywcze (warzywny, owocowy, napoje, przetwórstwo ziemniaka) i produkcja zdrowej żywności;
- usługi produkcyjne (komputerowe, informatyczne, internetowe, satelitarne, oprogramowanie), działalność B+R, wzornictwo przemysłowe.

Zbliżając się do konkluzji należałoby stwierdzić, iż do szans rynku pracy regionu łódzkiego zaliczyć można w szczególności [WUP, 2002: s. 33]:

- wzrastający poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych oraz umiejętności, w szczególności ludzi młodych,
- podnoszenie kwalifikacji zawodowych wśród pracujących, dostosowywanie ich do przemian technologicznych i rynkowych,
- dążenie do zmian jakościowych i ilościowych kształcenia młodzieży umożliwiających dostosowanie kwalifikacji absolwentów do potrzeb rynku pracy, z uwzględnieniem standardów europejskich,
- zmiany systemu kształcenia ustawicznego,
- rozwój organizacji pozarządowych, wspierających rozwój małej i średniej przedsiębiorczości (sektora MSP),
- rozwój instytucji finansowania działalności gospodarczej i wspierania osób podejmujących działalność gospodarczą,
- przewagę pracujących w sektorze prywatnym jako rokującym większe szanse rozwoju, możliwość korzystania z programów pomocy finansowanych ze środków UE.

Jak wskazuje dotychczasowa analiza, problematyka popytu na pracę w gospodarce województwa łódzkiego jest kwestią wielowarstwową, może budzić pewne kontrowersje oraz wymaga kontynuacji ukierunkowanej na zwiększanie absorpcyjności rynku pracy.

4. Podsumowanie

Choć podjęte w tym opracowaniu zagadnienia nie wyczerpują tematu, ukazują jednak złożoność i wielowątkowość problematyki zatrudnieniowej (szczególnie na lokalnym rynku pracy). Starano się przedstawić główne czynniki związane z przeobrażeniami popytu na pracę w województwie łódzkim oraz zasygnalizować szanse i zagrożenia.

Cechy znamienne owych przemian to znaczny spadek liczby pracujących w łódzkiej gospodarce oraz zmniejszenie się udziału zatrudnionych w sektorze przemysłowym z jednej strony, z drugiej zaś - zwiększenie się udziału pracujących w usługach, a także wzrost zatrudnienia w sektorze prywatnym. Pojawia się tu też kwestia (i potrzeba) zwiększenia kompetencji zawodowych i poziomu wykształcenia wśród siły roboczej. Przy tym problemem społecznym wciąż jawi się bezrobocie (zwłaszcza osób długotrwale będących bez pracy, o niskich kwalifikacjach i "słabo" wykształconych). Zatem inwestowanie w "kapitał ludzki", wielozawodowość, mobilność i asertywność w pewnym stopniu zwiększają szansę znalezienia interesującej pracy i odniesienia sukcesu zawodowego, a także przystosowania się do wzrastających wymagań stawianych przez pracodawców.

Nadzieję na pewną poprawę sytuacji na łódzkim rynku pracy należałoby wiązać m. in. z ciągłym dążeniem do dywersyfikacji bazy ekonomicznej regionu, mającej na celu odchodzenie od monokulturowej struktury gospodarki (związanej z przemysłem lekkim) oraz próbami stymulowania popytu na siłę roboczą.

W opracowaniu wskazano na przekształcenia popytu na pracę, zarówno o charakterze bieżącym, jak i długofalowym (z uwzględnieniem kontekstu szans i zagrożeń). Świadczą one także o tym, iż władza gospodarcza nie może uchylać się od prowadzenia świadomej polityki zatrudnienia (i rynku pracy), która minimalizowałaby skutki nadmiernych wahań na rynku pracy (czego skutkiem jest m.in. wysokie bezrobocie). Powinna ona obejmować wszelkie środki i działania państwa (zarówno w aspekcie ogólnokrajowym jak i lokalnym), w sferze regulowania popytu i podaży siły roboczej. Potrzebna jest tu zatem długookresowa i skoordynowana prozatrudnieniowa polityka gospodarcza.

BIBLIOGRAFIA

- Gawlikowska-Hueckel K., Sobczak D., 1999, *Atrakcyjność inwestycyjna nowych województw*, "Polska Regionów", IBnGR, Gdańsk, nr 4, 70 s.
- GUS (Główny Urząd Statystyczny), 2001, *Rocznik Statystyczny Pracy 2001*, GUS, Warszawa, 273 s.
- GUS (Główny Urząd Statystyczny), 2003, *Rocznik Statystyczny Pracy 2003*, GUS, Warszawa, 271 s.
- GUS (Główny Urząd Statystyczny), 2004, *Pracujący w gospodarce narodowej w 2003 r.*, GUS, Warszawa, 126 s.
- GUS (Główny Urząd Statystyczny), 2005, *Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej województw 4/04*, GUS, Warszawa, kwiecień, 219 s.
- Krajewski S., 2000, *Perspektywy restrukturyzacji woj. łódzkiego*, [w:] Krajewski S., Tokarski T. (red.), *Wzrost gospodarczy, restrukturyzacja i rynek pracy w Polsce, ujęcie teoretyczne i praktyczne*, Katedra Ekonomii UŁ, Łódź, 121-130
- Kwiatkowski E., *Teoria trzech sektorów gospodarki*, PWN, Warszawa, 1980, 246 s.
- Łódź Business Guide 2004/05*, 2004, Wyd. Hamal Books, Łódź, 104 s.
- Suchecki B., 2004., *Ekonometryczne modele rynku pracy*, [w:] Suchecki B. (red.), *System prognozowania popytu na pracę w Polsce. Część III. Prognozy popytu na pracę w Polsce*, "Studia i Materiały", RCSS, t. XIII, 20-24
- US (Urząd Statystyczny) w Łodzi, 1998, "Wojewódzki Biuletyn Statystyczny", US, Łódź, nr 12, 100 s.
- US (Urząd Statystyczny) w Łodzi, 2003, *Raport z wyników Spisów Powszechnych. Województwo łódzkie*, US, Łódź, 181 s.
- US (Urząd Statystyczny) w Łodzi, 2004, "Biuletyn Statystyczny", US, Łódź, nr 4, 87 s.
- Ustawa z dnia 24. 07. 1998 r., *Ustawa o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa z 24.07. 1998 r.*, "Dziennik Urzędowy" z 1998 r., nr 96, poz. 603.
- WUP (Wojewódzki Urząd Pracy), 2000, *Rynek pracy w województwie łódzkim w 1999 r.*, Łódź, 60 s.
- WUP (Wojewódzki Urząd Pracy), 2002, *Analiza rynku pracy w woj. łódzkim*, Łódź, grudzień, 33 s.
- WUP (Wojewódzki Urząd Pracy), 2003, *Regionalna strategia zatrudnienia woj. łódzkiego na lata 2003-2006*, Łódź 2003, 179 s.
- WUP (Wojewódzki Urząd Pracy), 2005, *Rynek pracy w województwie łódzkim w 2004 r.*, Łódź, 60 s.